

مقدمه

زغال آخته یکی از محصولات باغی بومی ایران است که دارای مزیت‌های متفاوت از قبیل ارزش غذایی و دارویی، سودآوری و حتی صادراتی می‌باشد. پراکندگی زغال آخته در ایران در سه استان آذربایجان شرقی، قزوین و گیلان است. زغال آخته در این مناطق هم بصورت وحشی و هم بصورت اهلی و در ارتفاع ۳۰۰-۱۵۲۵ متر بالاتر از سطح دریا وجود دارد. با وجود ارزش غذایی زیاد، آنتوسیانین بالا و خواص فراوان، استفاده وسیع آن در داروسازی و درمان بعضی از بیماری‌ها، متأسفانه مطالعات چندانی در این زمینه در کشور صورت نگرفته است. میوه زغال آخته معمولاً به صورت تازه خوری مورد استفاده قرار می‌گیرد. ولی فرآورده‌های آن به صورت خشک، مربا، کنسرو، ترشی، آب میوه، سس، نکتار، ژله، مارمالاد، سرکه، لواشک، شربت، خمیر شیرینی و بستنی میوه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند.

مشخصات گیاه‌شناسی زغال آخته

زغال آخته با نام علمی (*Cornus mas L.*) از خانواده (Cornaceae)، گیاهی درختچه ای، خزندار است. برگ‌های این گیاه بیضی شکل بوده و حاوی دمبرگ‌های کوتاه ۵ تا ۱۰ میلی‌متر می‌باشد که به صورت متناوب روی شاخه‌ها قرار گرفته اند. گل‌های زغال آخته در اوایل بهار قبل از ظهور برگ‌ها بر روی گل آذین چتری پدیدار می‌شوند. همچنین در قاعده گل آذین گوشوارک وجود دارد. در هر گل معمولاً ۴ گلبرگ زرد رنگ، ۴ کاسبرگ، ۴ پرچم و یک مادگی دو برچهای وجود دارد. مدت گلدهی در این گیاه ۱۰ تا ۱۴ روز بوده و در هر گل آذین به طور متوسط ۱۲ تا ۲۵ گل بوجود می‌آید. گرده افشانی گل‌ها توسط حشرات انجام می‌شود زیرا گل‌ها قادر به تولید شهد هستند. جوانه‌های بارور زغال آخته به صورت جانبی روی شاخه یکساله تشکیل می‌شود. شاخه‌های یکساله به رنگ زرد مایل به سبز بوده و پوست تنه گیاه به رنگ قهوه‌ای می‌باشد. در اواخر فصل رشد رنگ قرمز مایل به ارغوانی در برگ‌ها پدیدار می‌شود. گل انگیزی در زغال آخته در اواخر پاییز صورت می‌گیرد. میوه این گیاه بسته به نوع رقم می‌تواند زودرس یا دیررس باشد. میوه‌ها معمولاً به رنگ قرمز تیره بوده و بیضی شکل هستند. ریشه زغال آخته سطحی است. میوه زغال آخته به صورت شفت به شکل مستطیل، بیضی و یا گلابی دارای رنگ قرمز با طعم ترش و کمی شیرین می‌باشد.

زغال آخته

PTMP/SK/R&D/A/ Cornelian cherry 01 /09062021

جدول ۱- مشخصات گیاه‌شناسی زغال آخته

زغال آخته	نام فارسی
Cornelian cherry	نام انگلیسی
Cornus mas L.	نام علمی
Cornaceae	خانواده

شکل ۱- آشنایی با درختچه، برگ، گل و میوه زغال آخته

کاشت

زغال آخته به ۶ تا ۸ ساعت نور کامل آفتاب نیاز دارد. در مکان‌های نیمه سایه نیمه آفتاب این میزان به ۴ تا ۵ ساعت می‌رسد. بودن زیر سایه باعث می‌شود این درخت توان گلدهی نداشته باشد. زغال آخته می‌تواند سرمای زمستان را تا دمای منفی ۲۵ درجه کند. برعکس، مقاومت زغال آخته نسبت به گرما بسیار پایین است،

زغال آخته

PTMP/SK/R&D/A/ Cornelian cherry 01 /09062021

این درخت در مقابل وزش بادهای خشک و گرم مقاومتی ندارد و برگ‌هایش می‌ریزد. زغال‌آخته در خاک‌هایی با بافت متوسط (لومی) که زهکش خوبی داشته باشند می‌توانند رشد کنند. زمان کاشت این گیاه در مکان جدید در تابستان است و اگر در سایر زمان‌های سال بخصوص در طی پاییز اقدام به کاشت این گیاه کنیم، از رشد خوبی برخوردار نخواهد بود.

شکل ۲- باغ زغال‌آخته

داشت

درختان جوان زغال‌آخته به آبیاری منظم نیاز دارند بنابراین زمانی که سطح خاک نسبتاً خشک شد نسبت به آبیاری اقدام کنید. اگر بافت خاک گیاه از نوع متوسط باشد در اوایل رشد هفته‌ای یک مرتبه آبیاری این گیاه کافی است. مقاومت زغال‌آخته نسبت به خشکی خاک متوسط و میانه است و تحمل خشکی کشیدن برای مدت طولانی را ندارد. بنابراین به طور کل بهتر است که کشت و پرورش این گیاهان در مناطقی انجام شود

زغال آخته

PTMP/SK/R&D/A/ Cornelian cherry 01 /09062021

که ریزش باران و مرطوب شدن خاک بخصوص در طی تابستان و همچنین گرمای تابستان در حد قابل قبولی باشد تا گیاهان بالغ و استقرار یافته خشکی نبینند. در غیر این صورت رشد و همچنین گلدهی و میوه‌دهی این گیاه با کیفیت و کمیت پایینی انجام می‌شود.

گیاه زغال آخته نیاز زیادی به کوددهی ندارد، اما بهتر است که در بهار و با شروع رشد از خاک برگ یا کود پوسیده گاوی برای رشد بهتر آن استفاده شود.

برداشت

میوه‌های زغال آخته در اردیبهشت ماه تشکیل می‌شوند. بعد از گذشت ۳ تا ۴ سال از کشت، تولید محصول در زغال آخته آغاز می‌گردد. زمان برداشت محصول در ارقام زودرس و دیررس متفاوت می‌باشد. برداشت در ارقام دیررس در نیمه دوم مرداد و در ارقام زودرس در خرداد ماه صورت می‌گیرد. برای ارسال به بازارهای دور دست، میوه زغال آخته کمی سفت برداشت می‌شود. تغییر رنگ دم میوه به آبی تیره و سهولت جدا شدن میوه از شاخه جزء مهمترین شاخص‌های برداشت در میوه زغال آخته محسوب می‌شوند. میانگین عملکرد این گیاه ۲۲ تن در هکتار گزارش شده است.

شکل ۳- برداشت دستی زغال آخته

زغال آخته

PTMP/SK/R&D/A/ Cornelian cherry 01 /09062021

منبع

حسن پور حمید. منابع ژرم پلاسما و خصوصیات فیزیک و شیمیایی میوه ذغال آخته (*Cornus mas L.*) در ایران. پاشایی بهرام، آزادمرد دمیرچی، صدیف، حصاری، پیغمبردوست، سید هادی، ... & بیوک. (۲۰۱۷). تاثیر روش های مختلف خشک کردن بر ویژگی های فیزیکی-شیمیایی و ترکیبات بیواکتیو زغال آخته. علوم و صنایع غذایی ایران، ۱۴(۶۷)، ۱۹۱-۲۰۱.

تعاونی پترو تمدن مهام پارس

PTMP/SK/R&D/A/ Cornelian cherry 01 /09062021

